

Obsah

Zkratky 23

Předmluva (*Kamil Kolina*) 27

ČÁST 1

1.	Biochemie závislosti (<i>Tomáš Zima</i>)	33
1.1	Laboratorní vyšetření	33
1.1.1	Obecná charakteristika	33
1.1.2	Faktory preanalytické fáze	34
1.1.3	Odběr materiálu	35
1.1.4	Analytické metody	38
1.2	Základní biochemická vyšetření u závislosti a intoxikací	38
1.3	Laboratorní vyšetření návykových a zneužívaných látek	40
1.3.1	Léky	41
1.3.2	Závislost – zneužívané látky	41
1.4	Orientační nález drog v moči	47
2.	Přehled psychotropních látek a jejich účinků (<i>Jakub Mlnarík, Vladimír Kmoch</i>)	49
2.1	Úvod – definice a rozdělení drog	49
2.1.1	Rozdělení drog dle účinku na psychiku	49
2.1.2	Rozdělení drog dle míry rizika	50
2.2	Alkohol	51
2.2.1	Charakteristika	51
2.2.2	Rozšíření	51
2.2.3	Způsoby aplikace	52
2.2.4	Účinky	52
2.2.5	Odvěkací stav	53
2.2.6	Rizika	54
2.2.7	Léčebné intervence	55
2.3	Opioidy a opiáty	55
2.3.1	Charakteristika	55
2.3.2	Rozšíření	56
2.3.3	Způsoby aplikace	57
2.3.4	Účinky	57
2.3.5	Odvěkací stav	58

2.3.6	Rizika	58
2.3.7	Léčebné intervence	59
2.3.8	Zástupci	59
2.4	Zneužívaná farmaka s psychotropním účinkem	61
2.4.1	Charakteristika	61
2.4.2	Rozšíření	62
2.4.3	Způsoby aplikace	62
2.4.4	Účinky	63
2.4.5	Odvýkací stav	63
2.4.6	Rizika	63
2.4.7	Léčebné intervence	64
2.5	Konopné drogy	64
2.5.1	Charakteristika	64
2.5.2	Rozšíření	65
2.5.3	Způsoby aplikace	65
2.5.4	Účinky	65
2.5.5	Odvýkací stav	66
2.5.6	Rizika	66
2.5.7	Léčebné intervence	66
2.5.8	Zástupci	67
2.6	Halucinogeny	67
2.6.1	Charakteristika	67
2.6.2	Rozšíření	68
2.6.3	Způsoby aplikace	68
2.6.4	Účinky	68
2.6.5	Odvýkací stav	69
2.6.6	Rizika	69
2.6.7	Léčebné intervence	69
2.6.8	Zástupci	70
2.7	Psychomotorická stimulancia	70
2.7.1	Charakteristika	70
2.7.2	Rozšíření	71
2.7.3	Způsoby aplikace	71
2.7.4	Odvýkací stav	72
2.7.5	Rizika	72
2.7.6	Léčebné intervence	73
2.7.7	Zástupci	74
2.8	Těkavé látky	74
2.8.1	Charakteristika	74
2.8.2	Rozšíření	75
2.8.3	Způsoby aplikace	75

2.8.4	Účinky	75
2.8.5	Odvykací stav	76
2.8.6	Rizika	76
2.8.7	Léčebné intervence	76
2.9	MDMA a taneční drogy	76
2.9.1	Charakteristika	76
2.9.2	Rozšíření	77
2.9.3	Způsoby aplikace	77
2.9.4	Účinky	77
2.9.5	Odvykací stav	78
2.9.6	Rizika	78
2.9.7	Léčebné intervence	78
2.9.8	Další zástupci – PMA	79
2.10	Tabák	79
2.10.1	Charakteristika	79
2.10.2	Rozšíření	79
2.10.3	Způsoby aplikace	80
2.10.4	Účinky	80
2.10.5	Odvykací stav	81
2.10.6	Rizika	81
2.10.7	Léčebné intervence	81
3.	Nové psychoaktivní látky (Martin Kuchař)	84
3.1	Legislativní rámec	84
3.2	Charakteristika „nových syntetických drog“	85
3.2.1	Kathinony	86
3.2.2	Fenetylaminy	87
3.2.3	Tryptaminy	89
3.2.4	Piperaziny	91
3.2.5	Kanabimimetika	91
3.2.6	Opioidní agonisté	93
3.2.7	Disociativní anestetika	94
3.3	Závěr	95
ČÁST 2		
4.	Bio-psycho-socio-spirituální model a jeho implikace pro odbornou péči (Kamil Kalina)	101
4.1	Paradigmata v adiktologii	101
4.1.1	Morální paradigma	101
4.1.2	Veřejnozdravotní paradigma	102

4.1.3	Psychologické paradigma	102
4.1.4	Sociální paradigma	103
4.1.5	Psychologicko-sociální paradigma	103
4.1.6	Neurobiologické paradigma	103
4.1.7	Multifaktoriální paradigma	104
4.1.8	Bio-psycho-sociální paradigma	104
4.2	Teorie závislosti v rámci multifaktoriálního paradigmatu	105
4.3	Putování po Zinbergově trojúhelníku	109
4.3.1	Lidské potřeby a chemické či procesuální odpovědi	109
4.3.2	Mozek, výchova a učení	111
4.3.3	Id-funkce a Ego-funkce	113
4.4	Životní etapy a vývojové úkoly	114
4.4.1	Dospívání	114
4.4.2	Raná dospělost	114
4.4.3	Střední dospělost – „krize středního věku“	115
4.4.4	Stámutí a stáří	115
4.5	Paradigmata a léčba	116
4.5.1	Na cestě k integrované strategii údravy	116
4.5.2	Farmakoterapie a psychoterapie	119
4.5.3	Neurobehaviorismus a psychodynamický přístup	120
4.5.4	Abstinence a terapie	121
4.5.5	Změna, vztah a skupina	123
4.6	Morální, spirituální a existenciální rozměr	124
5.	Genetické dispozice k drogovým závislostem a epigenetika (Magdalena Šustková)	129
5.1	Faktor dědičnosti u drogových závislostí	131
5.2	Výzkum genetických faktorů u drogové závislosti	133
5.3	Epigenetika	136
6.	Neurobiologie závislostí (Magdalena Šustková)	140
6.1	Význam neurobiologie pro porozumění závislostním poruchám	140
6.2	Faktory relevantní pro vývoj drogových závislostí	142
6.2.1	Vnější faktory	142
6.2.2	Individuální faktory	143
6.3	Základní neurobiologické mechanismy u drogových závislostí	144
6.3.1	Posilování	144
6.3.2	Motivace a systém odměny	146
6.3.3	Neuroadaptace	146
6.4	Výzkumné metody jako zdroje neurobiologických teorií	147
6.5	Neuronální okruhy drogových závislostí – dopamin a mozkový systém odměny	148
6.6	Dopamin a akutní odměňovací účinky návykových drog	152

6.6.1	Cyklus drogové závislosti – komponenta aplikace/intoxikace – binge	152
6.6.2	Podmínění k podnětům spojeným s drogou (cue), inhibice kontroly, zvýšení motivace k droze, páneť v drogových závislostech – vztah ke komponentě „craving“	161
6.6.3	Cyklus drogové závislosti – komponenta odnětí drogy / negativní dopad (withdrawal) a faktor stresu	165
6.6.4	Cyklus drogové závislosti – komponenta zabývání se drogou/očekávání – „craving“ a relapsy drogové závislosti	166
6.7	Využití neurobiologických poznatků v terapii drogových závislosti	167
7.	Psychologické, vývojové a rodinné faktory vzniku a udržování závislosti (Martin Hajný)	172
	Úvod	172
7.1	Rodinné faktory	172
7.1.1	Rodina a její možné funkce při vzniku a udržování závislosti	172
7.1.2	Spoluzávislost	173
7.1.3	Funkce užívání či závislosti jako „náhradního problému“	174
7.1.4	Souvislosti s problematikou adolescentního osamostatnění (separace)	175
7.1.5	Jsou matky závislých hyperprotektivní?	176
7.1.6	Jsou otcové citově chladní, vzdálení či nepřítomní?	177
7.1.7	Chaotické či špatně vymezené vztahy mezi generacemi	178
7.1.8	Jeden či více závislých členů rodiny – další rizikový faktor	179
7.1.9	Problematické rysy rodinných vztahů – příčiny i následky závislého chování	180
7.2	Psychologické mechanismy, vývojové potřeby a závislost	181
7.2.1	Teorie o fixaci v orálním stadiu vývoje	181
7.2.2	Užívání návykových látek jako „nezávislé“ uspokojování	182
7.2.3	Drogy jako náhradní prostředek při zvládnutí psychologických stavů	182
7.2.4	Teorie o obranných mechanismech	183
7.2.5	Psychoaktivní účinky jako psychologický obranný mechanismus	183
7.2.6	Psychoaktivní účinky jako externalizace – obrana i vězení	183
7.2.7	Bludný kruh účinku drogy (volně podle Wurmsera)	184
7.2.8	Attachment a závislost	184
7.2.9	Kterké já v dospívání – přece tedy nějaký „specifický“ faktor?	185
7.2.10	Užívání návykových látek – jedna z charakteristik hraniční struktury osobnosti	185
	Závěr	187
8.	Psychopatologie závislosti (Petr Jeřábek)	190
	Úvod	190
8.1	Syndrom závislosti a jeho dynamika	190
8.1.1	Etiopatogenetické porozumění	190
8.1.2	Diagnostická kritéria syndromu závislosti	191
8.2	Vývoj metodologického přístupu k psychopatologii závislosti – neurobiologické a genetické koreláty	195
8.2.1	Touha po odměňujících účincích drogy	195
8.2.2	Touha uniknout nepříjemným psychologickým potížím	196
8.2.3	Psychický stav s dominující obsesivně-kompulzivní složkou	197

8.3	Psychopatologie komplikací	199
8.3.1	Akutní intoxikace	199
8.3.2	Odvykací stav	200
8.3.3	Psychotická porucha	202
8.3.4	Amnestický syndrom	202
8.3.5	Reziduální stavy	203
8.4	Psychopatologie duálních diagnóz	205
8.5	Komprehenzivní model adiktologické dispozice	206
9.	Duální diagnózy a psychopatologické komplikace (<i>Kamil Kalina, Jakub Minařík</i>)	211
9.1	Duální diagnózy: vymezení pojmu a diagnostické problémy	211
9.2	Prevalence duálních diagnóz	213
9.3	Diagnostické profily	214
9.4	Etiologické úvahy	216
9.5	Léčebné nevýhody duálních diagnóz	217
9.6	Používané metody	217
9.7	Modely léčby	219
9.8	Předpoklady integrované strategie úzdravy	220
9.9	Významné psychopatologické komplikace závislosti a procesu léčby či následné péče	222
9.9.1	Psychotické stavy	222
9.9.2	Depresivní a úzkostné stavy	223
9.9.3	Traumatické a stresové poruchy	224
9.9.4	Poruchy příjmu potravy	225
9.9.5	ADHD	225
9.9.6	Poruchy osobnosti	226
9.9.7	Fenomén PAP/VPAP	226
9.10	Problematika duálních diagnóz v ČR	227
10.	Somatické komplikace a komorbidita (<i>Jakub Minařík, Vratislav Řehák</i>)	232
10.1	Úvod	232
10.2	Etiopatogeneze somatických komplikací	233
10.2.1	Fyzikálně-chemické vlivy	233
10.2.2	Infekce	233
10.2.3	Specifické vlastnosti látky a způsob užívání	233
10.2.4	Životní styl	234
10.3	Somatická poškození spojená s užíváním nelegálních drog	235
10.3.1	Lokální komplikace spojené s aplikací drog	235
10.3.2	Hnisavé procesy	236
10.3.3	Orgánová a systémová poškození	237
10.3.4	Krví přenosné infekční choroby u injekčních uživatelů drog	239
10.4	Somatická poškození způsobená alkoholem	242

11.	Integrativní přístup v léčebném kontinuu (<i>Petr Jeřábek</i>)	247
	Úvod	247
11.1	Model integrativní léčby	247
11.2	Struktura léčebného programu	249
11.3	Dichotomie mezi kognitivně-behaviorálními a psychodynamickými přístupy	250
11.4	Kontinuum léčby od časné nízkoprahové intervence po doléčování	252
11.5	Význam souběžné psychofarmakologické léčby	253
 ČÁST 3 		
12.	Selektivní a indikovaná primární prevence (<i>Veronika Pavlas Martanová</i>)	261
12.1	Primární prevence rizikového chování	261
12.1.1	Selektivní primární prevence rizikového chování	265
12.1.2	Indikovaná primární prevence rizikového chování	267
	Závěr	269
13.	Harm reduction (<i>Barbara Janíková</i>)	272
13.1	Definice harm reduction	272
13.2	Teoretická východiska	274
13.3	Efektivita harm reduction intervencí	278
13.4	Nízkoprahové / harm reduction služby	280
14.	Časná diagnostika a krátké intervence v adiktologii (<i>Michal Mioviský, Lenka Čablová, Lucie Jurystová</i>)	286
14.1	Hranice mezi prevencí a léčbou	286
14.2	Základní komunikační rámec pro aplikaci nástrojů časné diagnostiky a intervence	287
14.3	Časná diagnostika	289
14.4	Krátká intervence	291
14.4.1	Edukace pro klienty s nízkým rizikem a pro abstinenty	292
14.4.2	Jednoduchá rada pro klienty v druhém rizikovém pásmu	292
14.4.3	Intervence pro klienty ve třetím rizikovém pásmu	293
14.4.4	Intervence pro klienty ve čtvrtém rizikovém pásmu s pravděpodobnosti závislostního chování	294
14.5	Intervence s fokusem na odvykání kouření u klientů užívajících alkohol a jiné návykové látky	294
14.6	Krátká intervence v kontextu širšího pojetí psychoterapie závislosti	296
15.	Adiktologické poradenství (<i>Petra Vondráčková</i>)	301
15.1	Úvod	301
15.2	Komponenty adiktologického poradenství	301
15.2.1	Obsah adiktologického poradenství	302
15.2.2	Vztah v adiktologickém poradenství	303

15.2.3	Formy adiktologického poradenství	304
15.3	Proces adiktologického poradenství	308
15.3.1	Model PLISSIT	308
15.3.2	Třístupňový model pomáhajícího procesu	309
15.4	Adiktologické poradenství v systému adiktologických služeb	310
15.4.1	Adiktologické poradenství v nízkoprahových službách	311
15.4.2	Adiktologické poradenství v ambulantní a ústavní léčbě	311
15.4.3	Adiktologické poradenství v doléčování	312
16.	Motivační rozhovory (Jan Soukup)	316
16.1	Poznatky o změně a o motivaci ke změně	316
16.2	Principy motivačních rozhovorů	318
16.2.1	Duch motivačních rozhovorů	319
16.3	Základní techniky vedení motivačního rozhovoru	319
16.3.1	Reflektivní naslouchání	320
16.3.2	Otevřené otázky	321
16.3.3	Oceňování	321
16.3.4	Shrnování	322
16.3.5	Informování	322
16.4	Strategie vedení motivačního rozhovoru	323
16.4.1	Řeč změny	323
16.4.2	Odpor ke změně a jeho zvládnání	324
16.5	Průběh motivačního rozhovoru	325
16.6	Závěr	325
17.	Emergentní adiktologie 1 – akutní intoxikace (Jiří Dvořáček)	327
	Úvod	327
17.1	Obecná část	327
17.1.1	Co je akutní intoxikace návykovou látkou	327
17.1.2	Závažnost intoxikací a komplikace	328
17.1.3	Úmrtí jako důsledek intoxikace	329
17.1.4	První pomoc při akutních intoxikacích	329
17.2	Speciální postupy při intoxikaci drogou	334
17.2.1	Intoxikace s vyšším rizikem ohrožení života	335
17.2.2	Intoxikace s relativně nižším potenciálem ohrožení životních funkcí	341
	Shrnutí	343
18.	Emergentní adiktologie 2 – odvykácí stavy a jiné náhlé stavy v adiktologii (Jiří Dvořáček)	346
	Úvod	346
18.1	Odvykácí stavy	347
18.1.1	Obecně o odvykáčím stavu	347

18.1.2	Zvládnání odvykacího stavu – detoxikace	347
18.1.3	Metody detoxikace a její kontext	348
18.1.4	Metody užívané u jednotlivých skupin návykových látek	349
18.1.5	Vliv kontextu detoxikace (vliv „environmentálního enrichmentu“)	356
18.2	Jiné náhle stavy v přímé souvislosti s návykovou látkou	356
18.2.1	Akutní intoxikace s delíriem při užití halucinoгенů či konopných drog	357
18.2.2	Akutní halucinatorné-paranooidní syndrom při užívání stimulantů	358
18.2.3	Akutní úzkostná porucha a panická epizoda při užívání konopných drog (a stimulantů)	358
18.2.4	Epileptické záchvaty v souvislosti s užitím drogy	359
	Shrnutí	360
19.	Farmakoterapie poruch vyvolaných účinkem návykových látek (Jiří Dvořáček, Kamil Kalina)	363
19.1	Úvod: obecné rozdělení farmak užívaných v adiktologii	363
19.2	Farmakoterapie u akutních stavů	364
19.2.1	Zvládnání akutní intoxikace	364
19.2.2	Zvládnání odvykacích stavů	366
19.2.3	Zvládnání panických atak	368
19.2.4	Zvládnání akutních „toxických psychóz“ (akutních paranooidně-halucinatorních stavů)	368
19.3	Farmakoterapie při léčbě syndromu závislosti	369
19.3.1	Farmaka používaná k chemické averzi a chemické senzitivaci	369
19.3.2	Farmaka snižující craving a/nebo subjektivní požitek z užití návykové látky	370
19.3.3	Substituční preparáty	372
19.4	Farmakoterapie u chronických důsledků závislosti a duševních poruch	372
19.4.1	Zvládnání afektivních poruch u závislých	372
19.4.2	Zvládnání psychotických reziduí a souběžných chronických psychotických onemocnění	374
19.4.3	Zvládnání poruch spánku	374
19.4.4	Léčba kognitivních škod a demencí	375
19.4.5	Farmakoterapie u somatických poruch	375
	Závěr	375
20.	Substituční léčba závislosti (Annelie Pavlovská, Jakub Minařík)	378
20.1	Úvod	378
20.1.1	Současná situace v oblasti opioidní substituční léčby v Evropě a v ČR	378
20.2	Substituční léčba závislosti na opioidech	379
20.2.1	Principy	379
20.2.2	Cíle substituční léčby	380
20.2.3	Cílová skupina, indikace a kontraindikace	380
20.2.4	Provádění substituční léčby	381
20.2.5	Substituční látky	382
20.3	Klinické použití, typy programů	386
20.4	Účinnost substituční léčby	387

20.4.1	Vliv výše dávky na výsledky substituční léčby	388
20.5	Možnosti substitute u závislých na jiných návykových látkách	389
20.5.1	Závislost na stimulantech	389
20.5.2	Substituce závislosti na nikotinu	389
20.6	Závěr	390

ČÁST 4

21.	Behaviorální terapie (Kamil Kalina, Kateřina Mladá)	395
21.1	Obecné o behaviorální terapii u závislosti	395
21.2	Přístupy založené na klasickém podmiňování	396
21.2.1	Negativní přepodmiňování, averzivní techniky	396
21.2.2	Pozitivní přepodmiňování	398
21.3	Přístupy založené na operantním podmiňování	399
21.4	Pobídková terapie	400
21.5	Bodovací a sankční systémy	401
21.5.1	Obecné charakteristiky bodovacích systémů	401
21.5.2	Bodovací systémy dnes	402
21.5.3	Bodovací systémy versus systémy pravidel a sankcí v terapeutických komunitách	404
22.	Kognitivně-behaviorální přístupy (Kamil Kalina)	408
22.1	Teoretická východiska	408
22.2	Principy kognitivně-behaviorálního přístupu u závislosti	410
22.2.1	Obecné charakteristiky	410
22.2.2	Léčebný plán	412
22.2.3	Terapeutický vztah	412
22.3	Práce s cravingem (bažením)	413
22.4	Kognitivní restrukturační	416
22.5	Práce s relapsem	417
23.	Psychodynamické a integrované přístupy (Kamil Kalina, Martin Hajný)	419
23.1	Psychoanalytické a psychodynamické teorie závislosti	419
23.2	Terapeutické implikace psychoanalytických a psychodynamických teorií	422
23.2.1	Přenosy a vztahy	422
23.2.2	Přeučení a introspekce	423
23.2.3	Abstinence – cíl nebo předpoklad psychoterapie	424
23.3	Možnosti krátkodobé psychodynamické psychoterapie	424
23.4	Suportivně expresivní psychoterapie podle Luborského	426
23.4.1	Jádrové konfliktní vztahové téma a jeho složky	426
23.4.2	Průběh léčby	427

23.5	Integrované psychodynamicko/kognitivně-behaviorální terapie	428
24.	Skupinové terapie (<i>Kamil Kalina</i>)	432
24.1	Charakteristiky skupinové psychoterapie s uživateli drog	432
24.2	Historické metody skupinové psychoterapie se závislými	434
24.2.1	„Synanonský“ encounter	435
24.2.2	Bonding	436
24.3	Novodobé metody skupinové psychoterapie se závislými	437
24.3.1	Modifikovaná psychodynamická skupinová terapie podle Khantziana	437
24.3.2	Fokální skupiny	438
24.3.3	Integrované skupinové psychoterapie	439
24.4	Genderové skupiny	439
24.5	Jiné typy skupin ve strukturovaných programech	441
24.5.1	Skupiny hodnotící	441
24.5.2	Skupiny nácvikové	441
24.5.3	Skupiny psychoedukační	441
24.6	Motivační skupiny	442
24.7	Skupiny s blízkými	443
25.	Terapeutická komunita v adiktologii (<i>David Adameček, Josef Radimecký</i>)	446
25.1	Pojetí terapeutické komunity	446
25.2	Historie a vývoj terapeutických komunit	448
25.2.1	Původní, tzv. demokratické terapeutické komunity	448
25.2.2	Vývoj tzv. hierarchických terapeutických komunit	449
25.3	Terapeutické komunity pro závislé	450
25.3.1	Cíle a prostředky terapeutické komunity	451
25.3.2	Další charakteristiky terapeutických komunit pro závislé	452
25.4	Odborná péče v terapeutické komunitě – součásti strukturovaného programu	454
25.4.1	Základní prvky	454
25.4.2	Řád a struktura	454
25.4.3	Jednotlivé aktivity programu v terapeutické komunitě	456
25.5	Fáze léčby v terapeutické komunitě	458
25.6	Zapojování blízkých osob uživatelů drog do procesu léčby v terapeutické komunitě	459
25.7	Terapeutické komunity pro drogově závislé v ČR	461
25.7.1	Smišovaný model	461
	Příloha	466
	Základní prvky terapeutické komunity pro závislé	466
26.	Následná péče a sociální rehabilitace (<i>Amálie Pavlovská, Pavla Makovská Dolanská</i>)	469
26.1	Vymezení a cíle následné péče	469
26.1.1	Vymezení následné péče	469

26.1.2	Cíle následné péče	470
26.1.3	Následná péče × doléčování	471
26.1.4	Tým programů následné péče	471
26.1.5	Efektivita následné péče	471
26.2	Cílová skupina a indikace	472
26.2.1	Indikace do doléčovacího programu	472
26.3	Typy služeb následné péče	473
26.3.1	Doléčovací programy	473
26.3.2	Chráněné bydlení	473
26.3.3	Chráněné/podporované zaměstnání	473
26.4	Složky doléčovacího programu	474
26.4.1	(Podpůrná) psychoterapie	474
26.4.2	Prevence relapsu	475
26.4.3	Sociální práce	475
26.4.4	Lékařská péče	475
26.4.5	Práce s rodinnými příslušníky	475
26.4.6	Nabídka volnočasových aktivit	475
26.5	Praxe doléčování	476
26.6	Návaznost v systému adiktologických služeb	477
27.	Prevence a zvládání relapsu (Amalie Pavlovská)	480
27.1	Vymezení základních pojmů	480
27.1.1	Laps, relaps, recidiva	480
27.1.2	Příčiny relapsu	481
27.1.3	Efekt porušení abstinence/pravidla	483
27.1.4	Zdánlivě bezvýznamná rozhodnutí	483
27.1.5	Self-efficacy (pocit vlastní účinnosti)	484
27.2	Prevence relapsu	484
27.3	Vybrané modely prevence relapsu	486
27.3.1	Marlattův model	486
27.3.2	Prevence relapsu založená na uvědomění	486
27.3.3	CENNAPS model	487
27.3.4	Good Lives Model	487
27.4	Vybrané techniky prevence relapsu	488
27.4.1	Poradenské techniky (Millerová, 2011)	489
27.5	Prevence relapsu v léčbě a následné péči	490
28.	Rodinná terapie a práce s blízkými (Štěpánka Čtrnáctá)	492
28.1	Úvod: Obecně o rodinném přístupu v adiktologii	492
28.2	Historie rodinné terapie a přehled jejích hlavních směrů	493
28.3	Rodinná terapie v adiktologii	496

28.4	Indikace k rodinné terapii a předpoklady provádění	496
28.4.1	Kontraindikace rodinné terapie	498
28.5	Drogy v rodině, separace a individuace	498
28.6	Rodinná terapie a práce s rodinou v různých typech adiktologických programů	500
28.6.1	Ambulantní programy (adiktologická ambulance, denní stacionář, případně substituční program)	500
28.6.2	Rezidenční léčebné programy	501
28.6.3	Limity práce s rodinou v léčbě závislého	502
28.7	Jiné metody práce s rodinnými příslušníky	503
28.7.1	Poradenství pro rodinné příslušníky: individuální, párové a rodinné	504
28.7.2	Skupiny s členy rodiny a blízkými	505
	Závěr: obecné zásady pro práci s rodinou a rodinnými příslušníky	507

ČÁST 5

29.	Závislosti na procesech (Jaroslav Vacek, Petra Vondráčková)	513
29.1	Úvod	513
29.2	Vymezení pojmu	514
29.3	Rozdělení závislostí na procesech	516
29.4	Behaviorální závislosti v kontextu klasifikačních manuálů	517
29.5	Společné znaky látkových a nelátkových závislostí	518
29.5.1	Genetické charakteristiky	518
29.5.2	Neurobiologické charakteristiky	519
29.5.3	Osobnostní charakteristiky	519
29.5.4	Klinické charakteristiky	520
29.6	Výskyt a komorbidita nelátkových závislostí	521
29.7	Terapie behaviorálních závislostí	521
	Závěr	522
30.	Závislost na tabáku (Eva Králíková)	528
30.1	Úvod	528
30.2	Tabák, kouření a jeho rizika	528
30.2.1	Formy tabáku	528
30.2.2	Epidemiologie a rizika	530
30.2.3	Zdravotní důsledky kouření	531
30.3	Prevence a kontrola	532
30.3.1	Plány na ukončení tabákové epidemie	532
30.3.2	Ekonomický pohled	533
30.3.3	Rámcová úmluva o kontrole tabáku	533
30.3.4	Kontrola tabáku v ČR	534
30.3.5	MPPOWER	535

30.4	Duální závislosti a psychiatrická komorbidita kuřáků	535
30.5	Diagnostika	536
30.5.1	Princip závislosti na tabáku	536
30.5.2	Abstinenční příznaky	538
30.6	Léčba závislosti na tabáku	538
30.6.1	Farmakoterapie závislosti na tabáku	539
30.6.2	Poznámka k interakcím (nejen lékovým)	541
30.6.3	Minimální, krátká intervence	542
30.6.4	Motivace přestat	543
31.	Specifika adiktologické péče v dětství a adolescenci (Marian Koranda)	545
31.1	Počátky drogové kariéry	545
31.2	Vývojové etapy	546
31.3	Rodinné vlivy	550
31.4	Signály, že dítě bere drogy, kouří či pije alkohol	552
31.5	Diagnostické a terapeutické problémy	553
31.6	Kvalifikované poradenství pro rodiče	555
32.	Gender a drogy (Ilona Preslová)	559
32.1	Úvod do genderové problematiky	559
32.2	Specifika žen-uživatelék	560
32.3	Specifika mužů	562
32.4	Genderově vstřícné programy	563
32.5	Uživatelé a děti	566
33.	Uživatelé návykových látek a trestná činnost související s drogami (Pavčina Gabrhelíková)	569
33.1	Úvod	569
33.2	Trestná činnost související s drogami a její typologie	569
33.3	Pachatelé trestné činnosti související s drogami	572
33.4	Některé charakteristiky cílové skupiny klientů	574
33.4.1	„Myslím, že nemám problém se zákonem. Z toho nic nebude.“	575
33.4.2	„To nemá cenu. Stejně půjdu sedět.“	575
33.4.3	„Vypadá to, že o léčbě neuvažuje. Má cenu s ním vůbec pracovat?“	576
33.4.4	„Nechci jít sedět. Řeknu, že se půjdu léčit.“	577
33.4.5	„Léčba ve vězení? Do léčby rovnou z vězení?“	577
33.4.6	„Drogy už mám pod kontrolou. Teď chci dohnat všechno!“	578
33.5	Způsoby práce s cílovou skupinou klientů	579
33.5.1	Včasná diagnostika	579
33.5.2	Realistické cíle	580
33.5.3	Nucená léčba	580
33.5.4	Práce s nedobrovolným klientem	581

33.5.5	Následná péče po propuštění z vězení	581
33.5.6	Specializace na cílovou skupinu	582
33.6	Shnutí	582

ČAST 6

34.	Filozofie, hodnoty a etika v adiktologii (Martina Richterová Temínová, Kamil Kalina)	587
34.1	Léčba a filozofie lidské existence	587
34.1.1	Přispět k nalezení a přijetí smyslu vlastního života	588
34.1.2	Přispět k nalezení své vlastní svobody a odpovědnosti	588
34.1.3	Přispět k poznání a přijetí sebe sama, svých možností a limitů	589
34.1.4	Přispět k osobnímu růstu, vývoji a více v sebe	589
34.1.5	Přispět k nalezení svého místa v lidském společenství	590
34.1.6	Přispět k pozitivnímu a tvořivému přístupu k životu	590
34.1.7	Přispět ke spokojenému a radostnému životu	591
34.1.8	Přispět k získání a rozšíření znalostí, schopností a dovedností, jak individuálních cílů dosáhnout	592
34.2	Jádrová přesvědčení v práci s uživateli drog: v co věříme, když něco děláme?	593
34.2.1	Teorie „jádrových přesvědčení“	593
34.2.2	Z jakých základů vychází naše práce s klienty?	594
34.2.3	Kdo jsou pro nás uživatelé drog, naše konkrétní klientela, osoba klienta, jeho rodina?	595
34.2.4	Co je pro nás závšlost, léčba, úspěch, abstinence, substituce?	595
34.2.5	Jaké problémy nejčastěji předkládáme v supervizi? Co nejčastěji může působit naši nespokojenost z výsledků naší práce, z komunikace umrlí i navenek?	596
34.3	Etika terapeutické práce	597
34.3.1	Odborné nasazení a rozvoj ve prospěch klienta	597
34.3.2	Kultivace vlastní osobnosti, prevence vyhoření	597
34.3.3	Nepoškození klienta	598
34.3.4	Nezneužívání klientů, zdrženlivost od duálních vztahů s klienty	598
34.3.5	Důvěrnost osobních údajů o klientovi	599
34.3.6	Etika pracovníků a práva klientů	599
	Příloha	602
	Etický kodex pracovníků v adiktologii	602
35.	Faktory významné pro léčbu, změnu a úzdravu (Kamil Kalina)	607
35.1	Faktory na straně klienta	607
35.1.1	Profil a prediktory	607
35.1.2	Motivace	608
35.2	Faktory v průběhu léčby	611
35.2.1	Charakteristiky „vyžadávajících“ klientů	611
35.2.2	Chování v léčbě	612

35.2.3	Práce na problémech	613
35.3	Faktory úzdravy: co znamená změna?	613
35.3.1	Abstinence a životní styl	613
35.3.2	Kriminalita	614
35.3.3	Přátelské a intimní vztahy	614
35.3.4	Rodina a práce	615
35.4	Faktory na straně léčebného programu a zařízení	615
	Příloha	621
36.	Supervize v adiktologii (Jiří Broža)	623
36.1	Pojem „supervize“	623
36.2	Průběh supervize	624
36.2.1	Počátek supervize – úvodní dohoda	624
36.2.2	Klíčové zásady supervize	625
36.2.3	Supervizní prostor	625
36.3	Odpovědnost v supervizi	626
36.3.1	Odpovědnost supervizora	626
36.3.2	Odpovědnost supervidovaného	628
36.4	Cíle supervize	628
36.5	Supervizní formáty	628
36.5.1	Supervize případová	628
36.5.2	Supervize týmová	629
36.5.3	Supervize řízení	629
36.5.4	Projektová supervize	629
36.6	Supervize v adiktologii	629
36.6.1	Vývoj supervize v adiktologii	629
36.6.2	Specifika supervize v adiktologii	630
36.6.3	Specifika supervize v terapeutických komunitách	631
36.6.4	Specifika supervize v terénních programech	631
	Závěrem	632
	Definice supervize na stránkách rezortů	633
	Odkazy na instituty poskytující vzdělání v supervizi	633
37.	Case management – prostor pro sjednocení zdravotní a sociální péče (Jiří Libra)	634
37.1	Stručná historie péče o duševní zdraví do padesátých let 20. století	634
37.2	Deinstitucionální hnutí	636
37.3	Asertivní komunitní péče, rozvoj psychiatrické rehabilitace, case management v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století	637
37.4	Case management od devadesátých let 20. století	640
37.5	Využití case managementu pro osoby zneužívající návykové látky ve Spojených státech, v západní Evropě a Austrálii	642

37.6	Case management v České republice	644
38.	Epidemiologie návykových látek („drogová epidemiologie“) (Tomáš Záborský, Viktor Mravčík)	648
38.1	Úvod – o epidemiologii a epidemiologickém výzkumu	648
38.2	Základní typy kvantitativních epidemiologických indikátorů: prevalence a incidence	650
38.3	Typy kvantitativních epidemiologických studií	651
38.3.1	Kazuistiky a série kazuistik	651
38.3.2	Korelační (ekologické) studie	651
38.3.3	Průřezové studie	652
38.3.4	Studie případů a kontrol	652
38.3.5	Kohortové studie	653
38.3.6	Klinický pokus	653
38.3.7	Terénní (kontrolované) studie	653
38.4	Monitorování situace v oblasti nelegálních drog – systém klíčových a nukleárních indikátorů	654
38.4.1	Průzkumy užívání drog a souvisejících postojů v populaci (drug use in the population)	655
38.4.2	Problémové užívání drog (problem drug use)	656
38.4.3	Využívání specializované léčby a služeb (treatment demand)	657
38.4.4	Infekční nemoci související s užíváním drog (drug related infectious diseases)	659
38.4.5	Smrtná předávkování a mortalita uživatelů drog (fatal overdoses and overall mortality of drug users)	660
38.4.6	Trendy mezi mládeží	661
38.4.7	Drogová kriminalita	661
38.4.8	Sociální vyloučení	662
38.4.9	Dostupnost nelegálních drog	662
38.5	Monitorování situace v oblasti alkoholu, tabáku a v oblasti patologického hráčství	662
39.	Kvalitativní přístup a jeho přínos pro klinickou adiktologii (Michal Miovský)	666
39.1	Kvalitativní přístup v rámci adiktologického výzkumu	666
39.2	Aplikační možnosti kvalitativního přístupu v klinické adiktologii	667
39.2.1	Předvýzkum a orientační výzkum	669
39.2.2	Ověření výsledků statistické analýzy na úrovni případových studií	670
39.2.3	„Podbarvení“ výsledků statistické analýzy	670
39.2.4	Samostatný výzkumný projekt využívající především kvalitativních metod	671
39.3	Kvalitativní přístup v evaluaci adiktologických intervencí a služeb	671
39.3.1	Evaluace přípravy	676
39.3.2	Evaluace procesu	677
39.3.3	Evaluace výsledku	677
39.4	Další směr vývoje využití kvalitativního přístupu a metod v klinické adiktologii	679
	Příloha	684
	Grounded theory (zakotvená teorie)	684

40.	Dialog mezi výzkumem a praxí (Roman Gabrhelík)	686
40.1	Kde se potkává adiktologie a výzkum	686
40.1.1	Klinická adiktologická praxe a výzkum	686
40.1.2	Co bylo dříve, klinická zkušenost, nebo výzkum?	687
40.1.3	Tradice české praxe a výzkumu	687
40.2	Kde se potkává adiktologická praxe s výzkumem	688
40.2.1	Co je problém a jak je rozšířený?	688
40.2.2	Kdo je cílová skupina a co potřebuje?	689
40.2.3	Farmakoterapie	689
40.2.4	Psychosociální a socioedukační léčba	690
40.2.5	Veřejné zdraví promítnuté do praxe a výzkumu	690
40.3	Přístup založený na výzkumu	691
40.3.1	Posun výzkumných paradigmat	691
40.3.2	Proč je vlastně výzkum taková věda?	691
40.3.3	Translační výzkum	692
40.4	Manželství praxe a výzkumu	693

English summary	695
------------------------	------------